

Preslice u Podravini

(Prilog poznavanju važnosti preslica u etnografskoj baštini gornje hrvatske Podravine)

1. **UVOD** — Postoje tvrdnje da je preslicu iskopao znameniti Schliemann iz ruševina Troje (Cvetko Popović), ovo drevno žensko pomagalo koristili su zasigurno i Egipćani (Arthur Haberlandt), a preslica je, svakako, vrlo važno obilježje etnografije Slavena (Milovan Gavazzi). I u Podravini je preslica jedan od sinonima prebogatih narodne etnografske baštine. Dapače, upravo ovdje, uz neke druge krajeve Hrvatske i Jugoslavije, preslica se vinula do zavidne razine maštovitog likovnog narodnog stvaralaštva, te je u punom smislu postala »darom ljubavi, koji mahom poklanjaju momci djevojkama za zaručni poklon« (Haberlandt).

Uopće je poznato da u ukupnoj etnografskoj baštini Podravine (a slično je i s drugim našim krajevima) predmeti, koji su se koristili za preradu lana i konoplje u narodno platno, zauzimaju najbrojnije i najupečatljivije mjesto. Od sadnje konoplje i lana, preko žetve, namakanja stabljika u potocima i rijekama, pa osobito do prerade stabljika u vlakna i platno, čitav taj proces (narodni ritual) prati niz zanimljivih i karakterističnih alata, koji predstavljaju ne samo uporabnu već i likovnu vrijednost. Ovi alati obiluju različitim narodnim imenima koja se razlikuju od sela do sela, od kraja do kraja. U kompleksu tih pomagala, koje su izrađivali mnogobrojni narodni majstori, naročito se ljepotom i maštovitošću ističe preslica.

Gavazzi navodi još praslavensku genezu toga imena, koje je, stoga, i u Podravini udomačeno od pamtivijeka. Preslica je naoko nevažni dio pribora za preradu lana i konoplje, ali zahvaljujući neiscrpnj mašti narodnih majstora, dobila je posebno mjesto u etnografiji naših krajeva. U Podravini je služila poglavito kao sastavni dio kolovorata — kao štap (držač) na koji se učvršćivala kudelj (povesmo) u procesu ručnog stvaranja pređe, a rjeđe su žene (na paši ili slično) držale preslicu s kudeljom ispod miške i prele. Dakle, preslica je imanentno žensko pomagalo kod pređenja, a izrađivali su je izričito muškarci, pa je tako ona postala simbolična veza dvaju spolova i otuda joj toliko (lirsko) značenje u narodnom životu i maštovitost izrade.

Od domaćih muzejskih zbirki preslica osobito je bogata ona Etnografskog muzeja u Zagrebu, od kojih su neke i iz Podravine (Josip Barlek), zatim Zemaljskog muzeja u Sarajevu, uglavnom iz zapadne Bosne (Cvetko Popović), Etnografskog muzeja u Beogradu, itd. Koliko je meni poznato, u Podravini je sačuvano više

od pet stotina preslica, a najviše ih se nalazi u zbirci Muzeja grada Koprivnice, zatim u privatnoj zbirci slikara Josipa Turkovića u Virju, te u zbirkama zavičajnih muzejskih zbirki u Đelekovcu, Virju, Kalinovcu i osnovnih škola u Sesvetama i prugovcu, u privatnim zbirkama Željka Kovačića u Podravskim Sesvetama i drugdje. Iako upravo podravske preslice pripadaju među najraskošnije, najukrašenije i najmaštovitije (po svojem likovnom izričaju) među preslicama slavnog juga, ipak je o njima vrlo malo pisano (ponešto Franjo Kuhač, zatim Vinko Žganec, Ivan Ivančan, pa Josip Turković, Dragutin Feletar, Josip Fluksi i drugi), a još do danas nije sačinjena njihova stručna sistematizacija i znanstvena obrada. To je, prije svega, rezultat nedostatka etnografa u stručnim timovima podravskih (i bližih) muzeja, kao i određene nebrige za proučavanje ovoga blaga, što s druge strane rezultira i zahuktalom devastacijom podravske etnografske baštine (raznašanjem). Težnja je ovoga napisa da upozori na bogatstvo i važnost ovog etnografskog blaga, kako bismo i prašnjavim, paučinstim i često zadimljenim preslicama, koje se počesto skrivaju na tavanima i u hambarima i komorama, posvetili dužnu pažnju i zaštitu.

2. **TIPOVI PRESLICA** — Još 1929. godine naš znameniti etnolog Milovan Gavazzi dao je osnovnu tipologiju preslica slavnog juga (u jednom Krakowskom časopisu), što je postala i osnovica daljnjeg proučavanja i sistematizacije (Popović, Brlek i drugi). Prema Gavazziju osnovni tipovi preslica su slijedeći: 1. Paličasti tip, 2. Prstenasti ili koljeničasti, 3. Prekršteni ili krstasti, 4. Viličasti, 5. Vršičasti, 6. Konični ili stožasti, 7. Kopljasti, 8. Lopatasti, 9. Buzdovnasti ili jabučasti, 10. Kružni tip preslice. Kasnije je Gavazzi naveo još jedan tip: 11. Brkljasti tip preslice (navodi ga i Cvetko Popović u Bosni i Hercegovini).

Ovdje se nećemo detaljnije baviti svim navedenim tipovima preslica, već ćemo nešto više podataka (uz mnoštvo crteža) navesti o onim osnovnim tipovima koje nalazimo na području gornje hrvatske Podravine (ova istraživanja odnose se, uglavnom, na područje općina Koprivnica i Đurđevac). Na osnovi istraženog fundusa preslica (više od četiri stotine proučenih egzemplara, od kojih nema dva jednaka), možemo nedvojbeno zaključiti da u Podravini uvelike prevladava **kopljasti tip preslice**. To je tip preslice koji ima razmjerno kratki držač (koji se zatiče u kolovrat ili stalak), a dugu urešenu lopaticu za držanje kudelje. Ova lopatica je u pravilu nešto uža na završetku (gornjem dije-

lu), a šira na početku (donjem dijelu), pa otuda i naziv: kopljasta. Na lopatici, koja zna biti i šira od deset centimetara, narodni umjetnik dao je oduška svojoj mašti: tu se nalaze mnogobrojni rezbareni i obojeni uredi i motivi. Neke od tih preslica su sa strane urezene poput pile (i pilaste, zubaste), a ima i neukrašenih.

Lopataste preslice nalazimo u Podravini u malom broju. To su preslice s osjetno širom, ali nešto kraćom, jednostavnom ili vrlo bogato rezbarenom lopaticom. Kod ovog tipa lopatica je jednako široka na početku i na kraju (ili sasvim malo sužena na vrhu). Zbog određene specifičnosti podravske preslice, ovdje bih naznačio jedan prijelazni tip — to su **kopljasto-lopataste preslice**. One imaju razmjerno dugu lopaticu i to podosta široku, ali ipak suženu na vrhu, tako da ne pripadaju niti čisto lopatastom, ali niti kopljastom tipu. I ovdje je, naravno, lopatica jednostavna ili bogato ukrašena, a ovom tipu u Podravini pripada veliki postotak preslica. Još je raširen i **prekršteni ili križasti tip** preslice. To je preslica sastavljena od okruglog pruta uobičajenih dimenzija, koji je prekršten jednim kratkim istesanim prutićem (u obliku križa). I na ovom jednostavnom tipu preslice narodni umjetnik nanio je maštovite rezbarije, pa je većina križastih preslica, također, ukrašena rezbarijama. U Podravini, naročito u selima sjeverozapadno od Koprivnice (Ivanec, Imbriovec) ima velik broj preslica čije su lopatice duge i nazubljene poput pile, te ih slobodno možemo svrstati u **zubasti ili pilasti tip preslice** (rasprostranjene su uglavnom gdje i križaste).

Viličasti tip preslice vrlo je malo zastupljen i to, uglavnom, u Prekodravlju. Ova vrsta je jednostavna preslica i oblika okrugla štapa, koji na vrhu ima ostavljene raširene grane (dvije ili tri), a na njih se stavlja povesmo. Naravno, detaljnija istraživanja otkrila bi vjerojatno u Podravini i neke druge vrste i podvrste preslica (prema Gavazziju), poput prstenaste, stožaste i drugih, ali one su vrlo rijetke i nisu karakteristične za naš kraj.

3. RASPROSTRANJENOST I STAROST — Josip Barlek navodi da su u zbirci zagrebačkog Etnografskog muzeja mnogi primjerci preslica stari i sto godina, a neki potječu i iz početka XIX. stoljeća. Ovakva konstatacija mogla bi se utvrditi i za podravske preslice, jer od proučenih oko 400 egzemplara njih gotovo tri četvrtine potječe iz zadnjih desetljeća prošlog i prvih desetljeća ovog stoljeća. Točnu starost svake preslice vrlo je teško odrediti, ali ipak ima određenih pokazatelja i analogija koje nam u tome pomažu. Na sreću, na nekim preslicama narodni majstori ispisali su i godinu izrade, pa tako doznajemo da su neke stare i više od 150 godina. Dosad najstarija pronađena podravska preslica potječe iz Torčeca s naznačenom 1820. godinom.

Postoje višeznačni razlozi zašto nema starijih očuvanih preslica u Podravini. Prije svega, mnoge ove drvene svjedoke starinskih vremena

progutala je panonska memla, požari i ljudska nebriga. Uz to, preslice u Podravini prije XVIII. stoljeća nisu bile toliko nacifrane i izrezbarene, pa su se i manje štovala i čuvala kao etnografska i likovna vrijednost. Konačno, pravi procvat tkalačkog kućnog obrta, uz obilje narodnih običaja, bilježimo u Podravini osobito u prošlom stoljeću, pa je preslica bila neophodni pratilac (i cimer) takvog gospodarskog razvoja.

O preciznoj teritorijalnoj rasprostranjenosti podravskih preslica teško je govoriti (brojčano i po tipovima), jer su se preslice miješale, a s njima i utjecaji izrade. Ipak, možemo navesti neke okvirne podatke o prostornoj rasprostranjenosti preslica prema mjestu nalaza (na osnovi oko 400 istraženih egzemplara). Jednu ili više preslica očito je u ne tako davnoj prošlosti imalo svako seosko domaćinstvo, a do danas ih je najviše očuvano u naseljima istočno od Koprivnice pa sve do Đurđevca. Tako iz Koprivničkih Bregi, Peteranca, Torčeca, Sigeca, Hlebina, Novigrada Podravske, Virja, Molvi, Đurđevca i okolnih mjesta potječu ne samo mnogobrojni primjerci preslica, već su one i izrazito maštovito oblikovane i izrezbarene. Ove preslice, uglavnom, pripadaju tipu kopljaste i kopljasto-lopataste preslice. U naseljima istočno od Đurđevca (Podravske Sesvete, Kloštar Podravski i druga) nalazimo tipove izrazitije kopljaste preslice (uža i izduženija lopatica), a zapadno i sjeverozapadno od Koprivnice (prema Rasinji i Ludbregu) tipove križaste i zubaste preslice (ukrašene i neukrašene). Naravno, ima i vrlo izmiješanih tipova i nalaza, što govori o međusobnim utjecajima narodnih rezbara, ali i o živim migracijama preslica (ženidbama, poklonima i slično). U Prekodravlju nalazimo, uz kopljasto-lopatasti i viličasti tip preslice (štap sa zašiljenim rašljama), a u naseljima uz Dravu prema Međimurju (Legrad, Veliki otok, Podravska Selnica) uglavnom križasti tip bez rezbarija, itd. Na Bilo-gori preslice se po tipu bitnije ne razlikuju od onih iz podravske ravni, ali ima značajnih razlika u načinu ukrašavanja i ornamentici (osobito kod pravoslavnog življa).

U svojim dosadašnjim istraživanjima uglavnom sam proučavao preslice iz slijedećih podravskih gradova ili mjesta: Koprivnica, Miklinovac, Virje, Novigrad Podravski, Rijeka Koprivnička, Reka, Jagnjedovac, Kamenica, Delovi, Molve, Plavšćinac, Vlaisav, Draganovac, Bakovčice, Hlebina, Javorovac, Gotalovo, Sigec, Koprivnički Ivanec, Podravska Subotica, Radeljevo Selo, Peščenik, Koprivnički Bregi, Torčec, Peteranec, Kalinovac, Miholjanec, Stari Bošljani, Đelekovec, Podravske Sesvete, Kloštar, Šemovac, Đurđevac, Prugovac, Kozarevac, Imbriovec, Kladare, Gola, Novačka i neka druga. Ova istraživanja, koja su zapravo na početku, valjalo bi i dalje nastaviti i proširivati, jer preslica (neotkrivenih i neistraženih) još ima mnogo. U okviru ovih nastojanja trebalo bi obuhvatiti i susjedna područja sjeverozapadne Hrvatske (pa i Slovenije i Mađarske), kako bi se mogle izvršiti neophodne komparativne analize.

4. NACIN IZRADE — Izradom preslica i u Podravini bavili su se mnogi mladići i muževi, ali su kao i u drugim oblicima narodnog stvaralaštva ostali uglavnom anonimni, osim onih koji su rezbarili u novije vrijeme pa se pamte ili koji su na preslicama ostavili urezano svoje ime i prezime. Mnogi su željeli iskazati svoju ljubav prema djevojci (ženi) upravo maštovitošću preslice, pa za izradu nisu žalili nastojanja i vremena. U nekim selima znaju ponajbolje rezbare preslice i po imenu (primjerice, u Podravskim Sesvetama: Matočec, Fičko, Santić, Kovačić, Tudić, Posavec, pa u Starim Bošljanima Budojević, itd.), dok su u većini naselja njihova imena zaboravljena.

Kod izrade preslice uglavnom se nije upotrebljavao neki specijalni alat, već onaj svakodnevnji koji je bio pri ruci: sjekirica, noževi, pi-la, strugač, dlijeta i slično. Međutim, ovi relativno primitivni alati ispod ruku narodnih majstora bilježili su u drvu kaligrafiju ljubavi i mašte. U prvoj (osnovnoj) fazi izrade, osobito kod lopatastih, kopljastih i kopljasto-lopatastih preslica, koristilo se uobičajeno tesanje osnovnog stabla i lopatice, a rijetko pilenje i tokarenje. Kod unošenja motiva na okrugli (kod križastih preslica) ili lopatasti dio preslice, ovi narodni majstori koristili su se svim oblicima i načinima rezbarenja: od crtoreza i rovašenja (duboreza) do izdubljivanja i proboja (prema Barleku).

Crtorez je rezbarenje površine preslice plitkim crtama i urezima (trokutićima i drugim oblicima), čime se dobivaju raznovrsni motivi. Ovaj način rezbarenja pogotovo je mnogo primjenjivan kod lopatastih, kopljastih i kopljasto-lopatastih preslica. Kvalitetniji oblik rezbarenja jeste duborez ili rovašenje, a to je dublji prerez koji najčešće daje izvađenom dijelu drveta oblik klina (osobito kod vadenja trokuta različitih oblika i spleta). Rovašenje je dosta zastupljeno i kod podravskih preslica. Nešto manje, podravski narodni rezbari služili su se kod izrade preslica izdubljivanjem — što je zapravo plitko rezbareni reljef kojim se dobivaju razni likovi ili geometrijski motivi. Također u Podravini ima preslica kojima su neki ukrasi (srca, križevi i slično) izrađeni s probom — to jest vadenje kompletnog dijela drveta na određenom mjestu (motivu). Određena specifičnost, iako to nalazimo i u nekim drugim krajevima slavenskog juga, jeste ukrašavanje bojama određenih dijelova motiva, a ima i primjera umetanja ogledalca i sličnih predmeta, kao i drugih materijala, što je skladno ukomponirano u cjelinu osnovnog motiva preslice. Ovo se pogotovo odnosi na kopljaste i lopatasto-kopljaste preslice iz naselja između Koprivničkih Bregi i Đurđevca (naročito iz Virja, Molvi, Kloštra i Sesveta).

U pravilu preslice je radio svaki momak (muž) za sebe (to jest, za poklon), a rjeđe je u prošlosti davao da mu je izradi po narudžbi netko drugi (i to je radio po skrivečki). Međutim, u novije vrijeme (između dva rata) postojali su i afirmirani seoski izrađivači preslica, pa su se one kod njih naprosto mogle naručiti

(radile su se, uglavnom, iz prijateljstva i bez materijalne naknade), ali ipak je bilo ponajviše mladića i muževa koji su se sami željeli ogleđati u tom poslu. Upravo ovakav pristup izradi preslica donio je i u Podravini nevjerojatno obilje motiva. Uz to, za izradu preslica koristilo se u pravilu samo kvalitetno (suho) drvo, a ponajviše javor, lijeska, šljiva, orah, lipa, jasen, kruška i slično.

5. LIKOVNOST I MOTIVIKA — Svojom izražajnom likovnošću, maštovitošću motiva i ornamentike, ljepotom izrade i drugim superlativnim elementima, podravske preslice, također, potvrđuju staru tvrdnju da je »preslica simbol narodne umjetnosti« (Predrag Milosavljević). Iako ima vrlo maštovitih rezbarija i na križastim preslicama, ipak su narodni majstori otvorili svoju dušu ponajprije na razmjerno širokim lopaticama kopljastih i kopljasto-lopatastih preslica, kakvih je uostalom u Podravini i najviše. Dok se u narodnom vezenju i sličnim tehnikama vezanim uz platno i konac ogleda umjetnički smisao i maštovitost žene, dotle je upravo preslica dala priliku za umjetničko izražavanje muškarca. To tim više jer preslica je bila ponajčešće poklon za ženu, pa je morala lijepo izgledati.

Cvetko Popović je i na primjeru bosansko-hercegovačkih preslica zamijetio da se upravo »kopljasto-lopataste preslice ističu svojom ljepotom nad ostalim preslicama«. I na podravskim preslicama motivi su, uglavnom, izraženi geometrijskim biljnim i životinjskim ornamentima. Dok je ornamentika kod dobrog dijela preslica izražena krupnim, dapače grubim crtama, kao da izražava snagu i odlučnost svoga rezbara, dotle je ornamentika na dijelu preslica (osobito iz Virja, Molvi, Bregi, Đurđevca i nekih drugih naselja) sva u nekakvim kitnjastim znakovima, koji su gotovo filigranski izrezani, izražavajući i na taj način unutrašnja intimna osjećanja narodnog majstora.

I na podravskim preslicama nalazimo vrlo veliku raznovrsnost i različitost motiva i ornamentike, ali ima svakako i mnogo dodirnih točaka s preslicama susjednih krajeva i ostalih područja slavenskog juga. Tako susrećemo različite cik-cak linije, različito položene trokutiće, krugove, kružiće s točkom u sredini, rozete (raznih oblika i boja krakova), S-motive u kombinacijama, svastiku (ponajčešće modificiranu), pletenac, kvadratiće (šrafirane i različito položene), zatim biljne ornamente (cvjetove, ruže, grančice, listove, vinovu lozu i slično), motive ljudi i životinja, ptica, pčela i slično. Kod podravskih preslica česti je motiv i sakralno obilježje — rimokatoličko ili pravoslavno (na Bilogori). Ovi su motivi najčešće u obliku karakterističnog križa, oznake IHS ili na koji drugi način. Zanimljivi su svakako i primjeri preslica u kojima je narod izrazio svoj bunt protiv fašizma i okupatora u doba drugog svjetskog rata — primjerice, preslica s petokrakom zvijezdom iz Javorovca izrađena na početku okupacije.

Nije rijedak slučaj da su narodni rezbari na preslicama urezivali i svoje ime, godinu izrade, zatim ime svoje voljene djevojke ili žene kojoj je preslica i bila namijenjena, pa i koji stih ili narodnu uzrečicu (ili događaj). Evo jednog primjera unošenja stiha: »Predi, predi prelica, draga moja ružica, gde ko klas, gde ko las, gde ko vrapčeva glava, onda buš prelja prava, da si mi zdrava« (zabilježio Josip Turković). Zanimljivo je spomenuti da su Podravci pozivali i za bojom kod dovršavanja preslice i vješto je ugrađivali u opći dojam ornamentike. Među ostalim, koristila se tehnika inkrustacije crvenim, žutim, zelenim, plavim i crnim pečatom, dok su neke preslice i pokositrene, a neke su pak dobile i malo zrcalo ugrađeno na pogodnom mjestu u izrezbarenom ornamentu.

Stilske granice između pojedinih motivika i ornamentike među podravskim selima nemoguće je povući čvrstim linijama, jer su se preslice poklanjale i miješale (i s drugih, udaljenijih područja), miješali su se i utjecaji, ali ipak neke generalne razlike postoje. U Kloštru Podravskom i Sesvetama Podravskim preslice su uske i duguljaste, kao da podsjećaju na otmjenost gotike i bogato su rezbarene, a neke ukrašene crvenom, bijelom i plavom bojom. U Molvama je karakteristična sitna geometrijska i druga ornamentika, dok su đurđevačke preslice također bogato urešene, počesto inkrustirane na dijelovima zelenim, plavim i crvenim pečatom, a ima primjera da je držak preslice ukrašen prstenastim urezima izlivenim u olovu (!). Osobito nacifrane su preslice iz Virja, koje može resiti epitet najmaštovitijih u našem kraju. S druge strane, u Novigradu Podravskom, Hlebinama, Đelekovcu, Bregima, Delovima i okolnim naseljima manje pozornosti posvećivalo se detalju, a ornamentika je krupnijih figura, grublja i odlučnijih crta (Josip Turković). Naravno, križaste preslice, uglavnom iz naselja zapadno od Koprivnice, manje su kitnjaste, a neke uopće nisu izrezbarene (to se pogotovo odnosi na naselja u legradskoj Podravini i prema Ludbregu i Medimurju), dok je u Prekodravlju (i ponegdje drugdje na zapadu) zastupljen i viličasti tip preslice, također neukrašen rezbarijama.

»Preslica nije slučajno najčešći predmet likovnog izražavanja. Toj vještini stariji su podučavali dječake i momke. Preslica je istodobno i alat i ukras i predmet velike pažnje djevojaka. Lijepa preslica je znak ugleda; o njoj se govori, na njoj se zavidi, uz nju se pričaju priče i zgone i pjevaju pjesme. I, napokon, preslica se čuva cijela života i oporučno ostavlja u nasljeđe« (Josip Turković).

6. ZAKLJUČAK — Podravina pripada u one jugoslavenske i hrvatske krajeve u kojima je bogatstvo preslica osobito izraženo i čija je likovna i umjetnička vrijednost neosporna. Upravo stoga što su, dakle, podravske preslice izuzetno vrijedan entografski materijal i svjedok narodne kulture jednog vremena, njima se, ubuduće, treba posvetiti dužna istraživačka i zaštitna pažnja. To, ponajprije, znači da bi stručnjaci iz muzeja i drugih znanstvenih ustanova trebali što prije obaviti inventarizaciju postojećih podravske preslice, kako bi se na temelju nje moglo prići sistematizaciji i znanstvenom istraživanju, a uz to preslice bi se zaštitile od stalne devastacije i otuđivanja. Na poslu prikupljanja i zaštite preslica muzejima i drugim ustanovama osobito bi trebali pomoći nastavnici i drugi kadrovi na podravskom selu. O potpunom procesu prerade konoplje i lana s opisima poslova i pratećih alata (s autohtonom terminologijom, običajima, pjesama i slično), valjalo bi što prije napisati knjigu (ili temeljitu studiju) i tako spasiti ovu vrijednu etnografsku građu zaborava. Muzeji trebaju, ubuduće, više pažnje posvetiti odgovarajućoj zaštiti, deponiranju i izlaganju preslica, kako bi se one zaštitile za pokoljenja i u punom svojem sjaju prezentirale publici. Valja, također, razmisliti i o izuzetnim mogućnostima ukomponiranja motiva s preslica u oblike suvremenog življenja (putem suvenira, kod oblikovanja namještaja i općenito interijera, kod gradnje ograda i slično), jer maštovitost starih narodnih majstora upravo je zavidljujuća, te može oplemeniti život i današnjih i sutrašnjih generacija.

7. IZVORI I LITERATURA — 1. Vlastite zabilješke i dokumentacija autora članka, 2. Dokumentacija i zbirka preslica Muzeja grada Koprivnice, 3. Zbirka preslica Josipa Turkovića iz Virja, 4. Zbirka preslica i dokumentacija Zeljka Kovačića iz Seseva Podravske, 5. Zbirka preslica zavičajne muzejske zbirke Đelekovec, 6. Zbirka preslica zavičajnog muzeja u Virju, 7. Zbirka preslica Osnove škole Podravske Sesvete, 8. Zbirka preslica područne Osnove škole Prugovac, 9. Preslice iz ostalih privatnih zbirki u Podravini, 10. Milovan Gavazzi: Praslavenski priloz i problemi, Lud Slawianski, B-3-10, 30, Krakow 1929., 11. Cvetko Popović: Bosansko-hercegovačke preslice i vretena, Glasnik zemaljskog muzeja u Sarajevu, VIII., Sarajevo 1953., 12. Arthur Haberlandt: Volkskunst der Balkanländer, Wien 1919., 13. Josip Barlek: Zbirka preslica u Etnografskom muzeju u Zagrebu, rukopis, Zagreb 1980., 14. Milovan Gavazzi: Sudbina stare slavenske baštine kod Južnih Slavena, Biblioteka EDJ-2, Beograd 1959., 15. Josip Turković: Podravsko rukotvorje, Podravski zbornik, Koprivnica 1978., 16. Milovan Gavazzi: Kulturna analiza etnografije Hrvata, Narodna starina, 16. i 17., Zagreb 1928., 17. Zbornik Muzeja grada Koprivnice 1946-1953., 18. Vinko Zganec: Hrvatske narodne popijevke iz okolice Koprivnice, JAZU, Zagreb 1962., 19. Dr. Leander Brozović: Građa za povijest Koprivnice, Podravski zbornik, Koprivnica 1978., 20. Dragutin Feletar: Podravina, monografija, Koprivnica 1973., 21. Josip Fluksi: Preslice — podravska etnografska specifičnost, Muzejski vjesnik, broj 3, Koprivnica, veljača 1980.
 Crteže izradio: Josip Fluksi

Naredne stranice:

TABLA I. — Đelekovec 1, 4, 5, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17 i 18, Ivanec 2, 6 i 14, Podravska Subotica 3, Imbriovec 7 (A i B), 8 i 11.

TABLA II. — Peteranec 1 (A i B), 2 (A i B), 3 (A i B), 4 i 8, Torčec 5 (A i B), Hlebine 6 i 7, Sigetec 9

TABLA III. — Koprivnički Bregi 1, 2, 3 i 4, Plavšinc 5, 6 i 7, Javorovac 8, Delovi 9, 10 i 11, Koprivnička Rijeka 12, Jagnjedovac 13, Kamenica 14, Peščenik 15, Radeljevo selo 16

TABLA IV. — Reka 1, Koprivnička Rijeka 2, Jagnjedovac 3, 4, 5 i 7, Kamenica 6, Dragano-ovac 8, Vlajslav 9, Javorovac 10, Miklinovec 11, 12 i 13, Đelekovec 14, Sigetec 15, Hlebine 16, 17 i 18, Delovi 19 i 20

TABLA V. — Novigrad Podravski (sve preslice)

TABLA VI. — Virje 1 (A i B), 2, 3 (A i B), 4, 5 (A i B), 6, 7, 8, 9 i 13, Novigrad Podravski 10 (A i B), 11 i 12

TABLA VII. — Novigrad Podravski 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9 i 11, Gotalovo 6, Plavšinc 10, Virje 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 i 19, Molve 20 i 21

TABLA VIII. — Torčec 1, Stari Bošljani 2 (A i B), Šemovec 3, 4 (A i B), Miholjanec 5 (A i B), Hlebine 6, Molve 7, Jagnjedovac 8, Novačka 9, Delovi 10, Virje 11 i 12, Kladare 13, Kalinovac 14 (A i B)

TABLA IX. — Prugovac 1 (A i B), 2, 3 (A i B), 4, 5 (A i B), 6, 7 (A i B), 8, 15, 16, 17 i 18, Đurdevac 9 (A i B) i 10, Kloštar Podravski 11 i 12, Kozarevac 13, Kladare 14, Podravske Sesvete 19, 20, 21 i 22

TABLA X. — Podravske Sesvete (sve preslice)

TABLA I

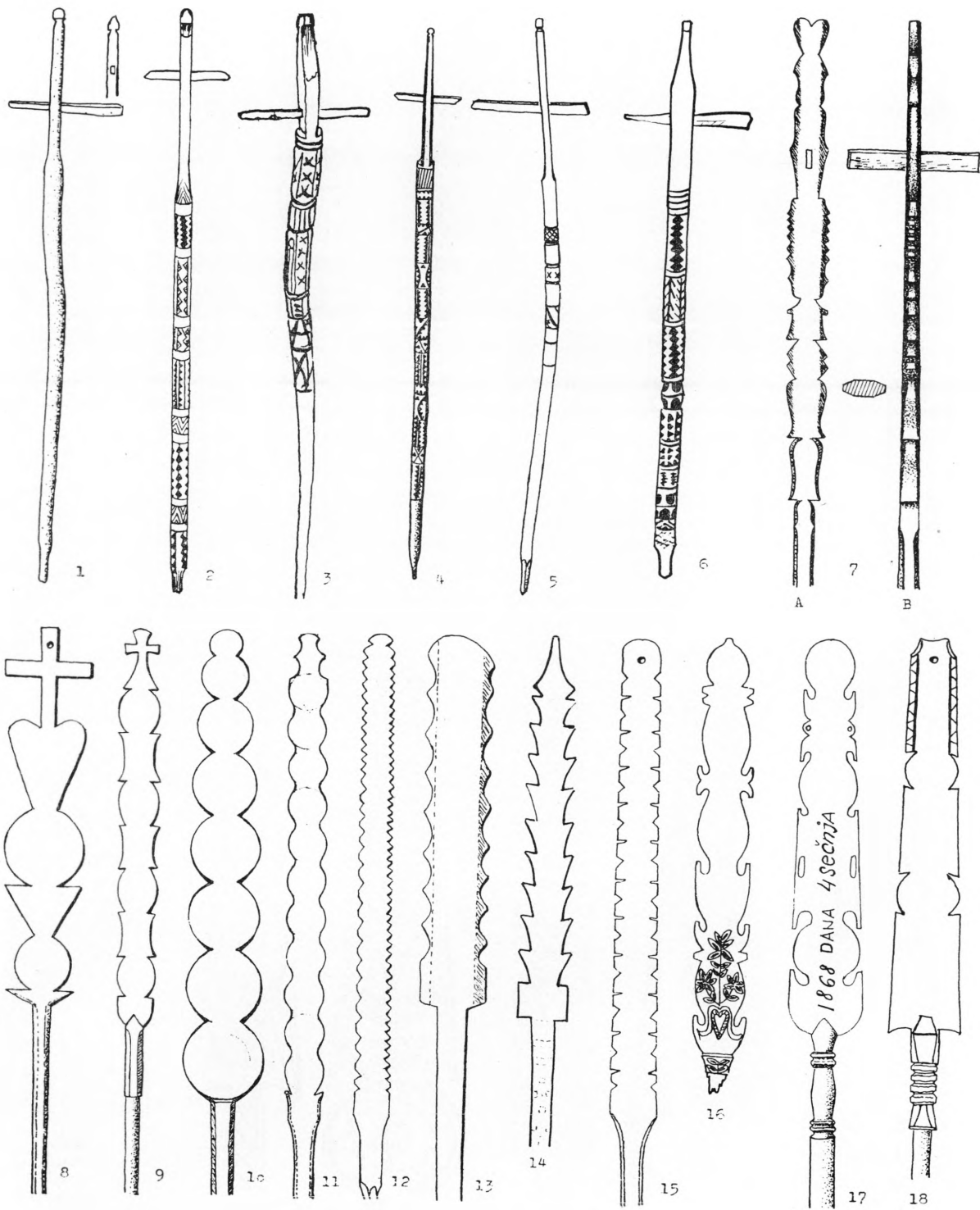

TABLA II

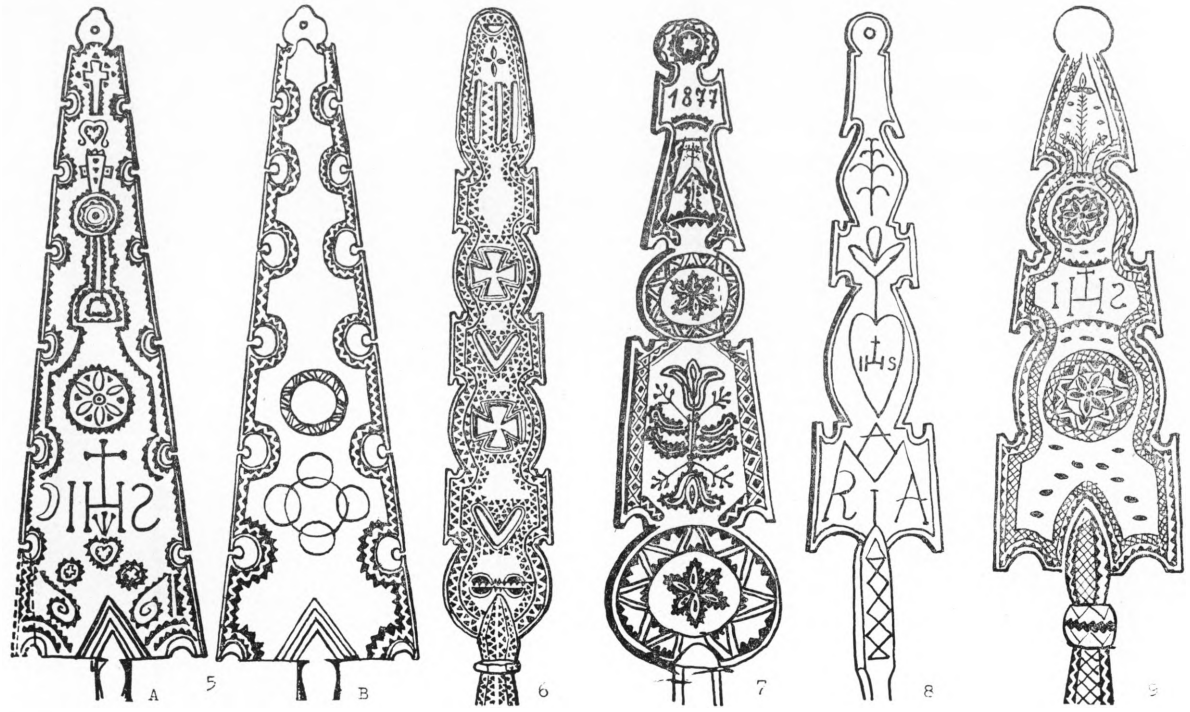
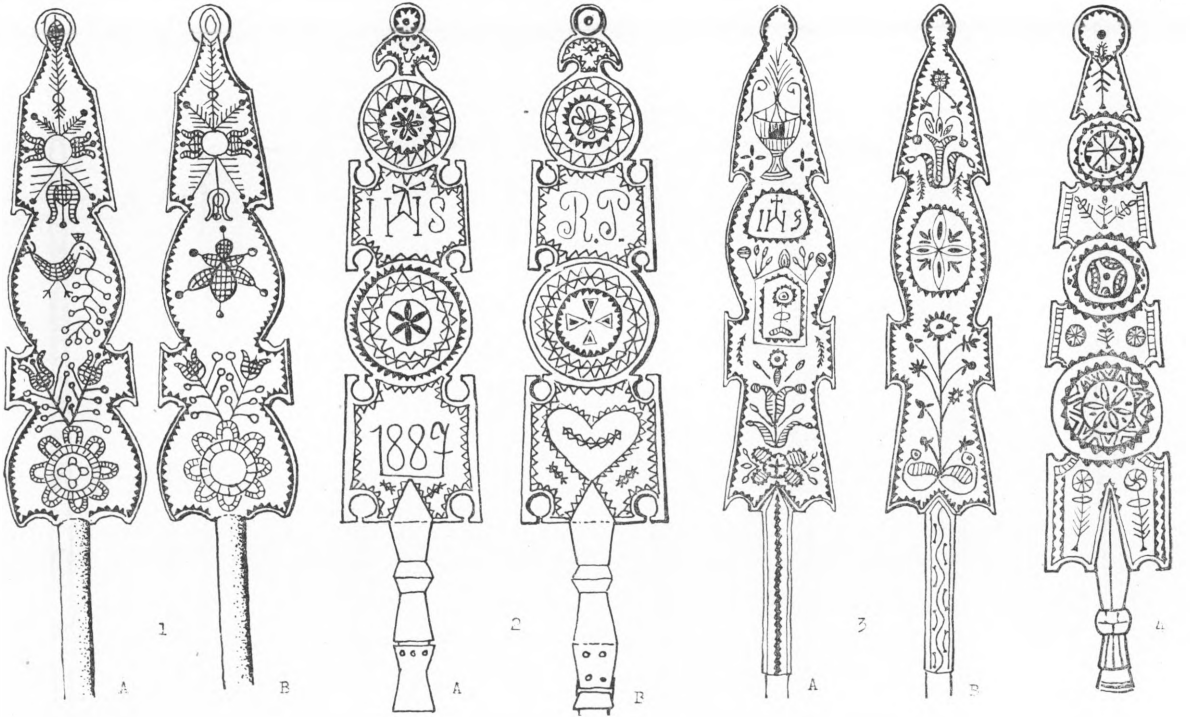

TABLA III

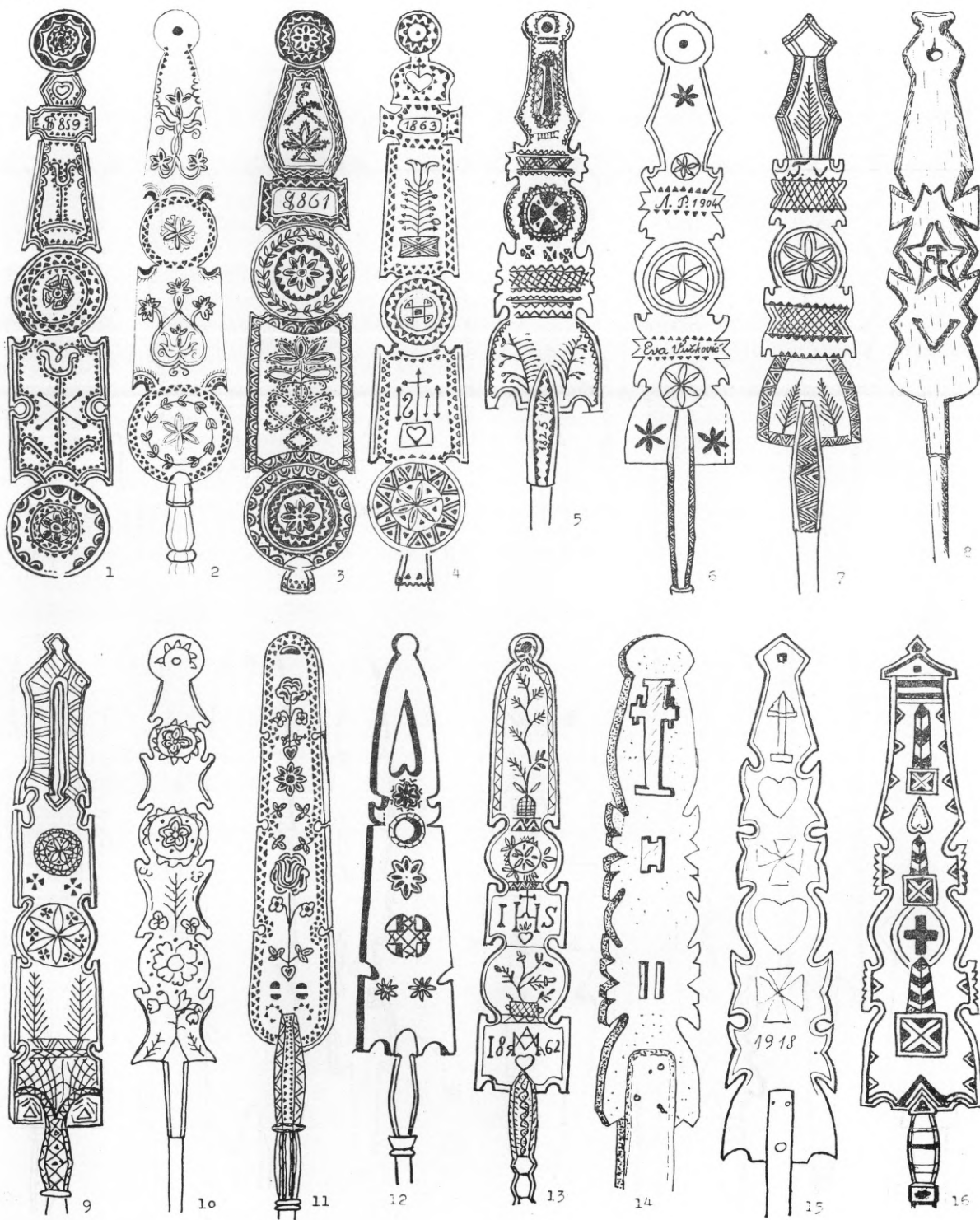

TABLA IV

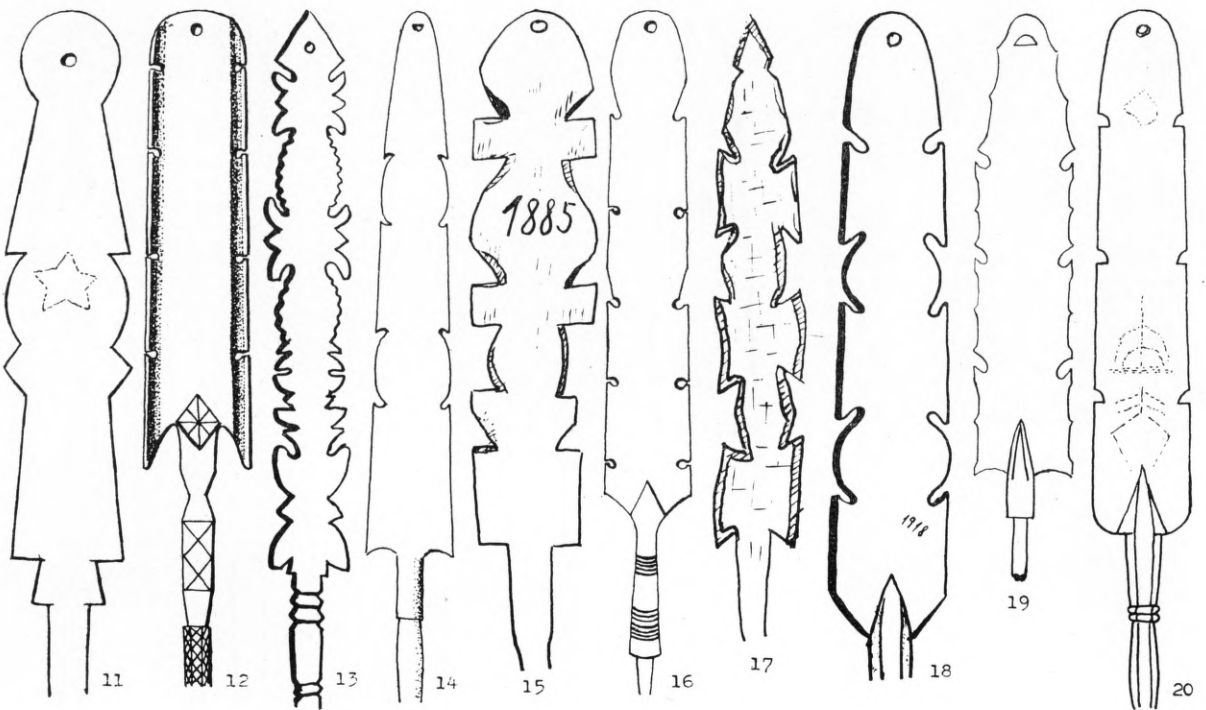
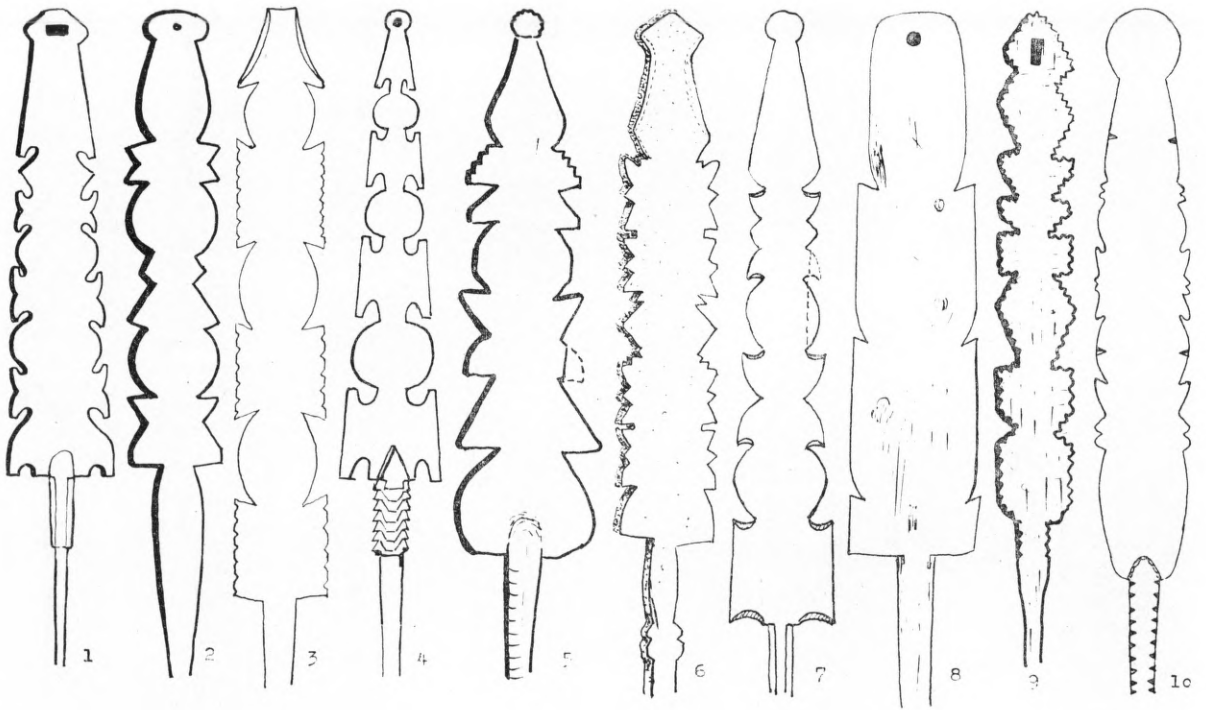

TABLA V

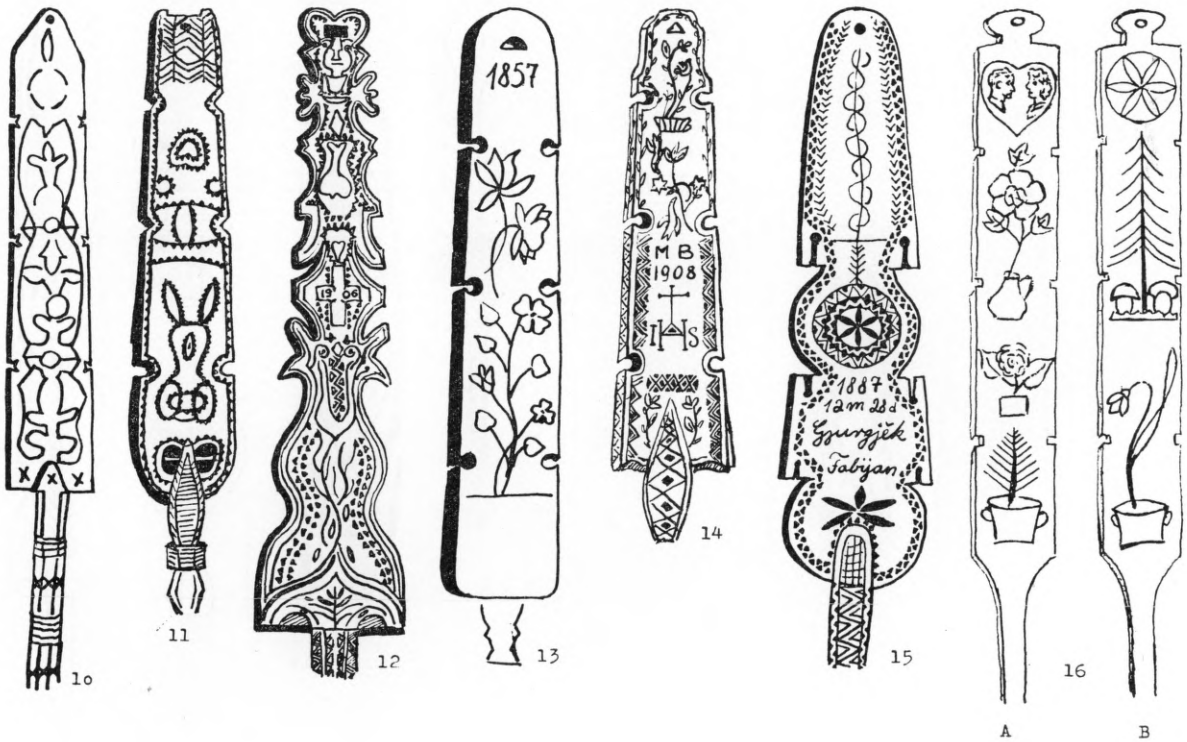

TABLA VI

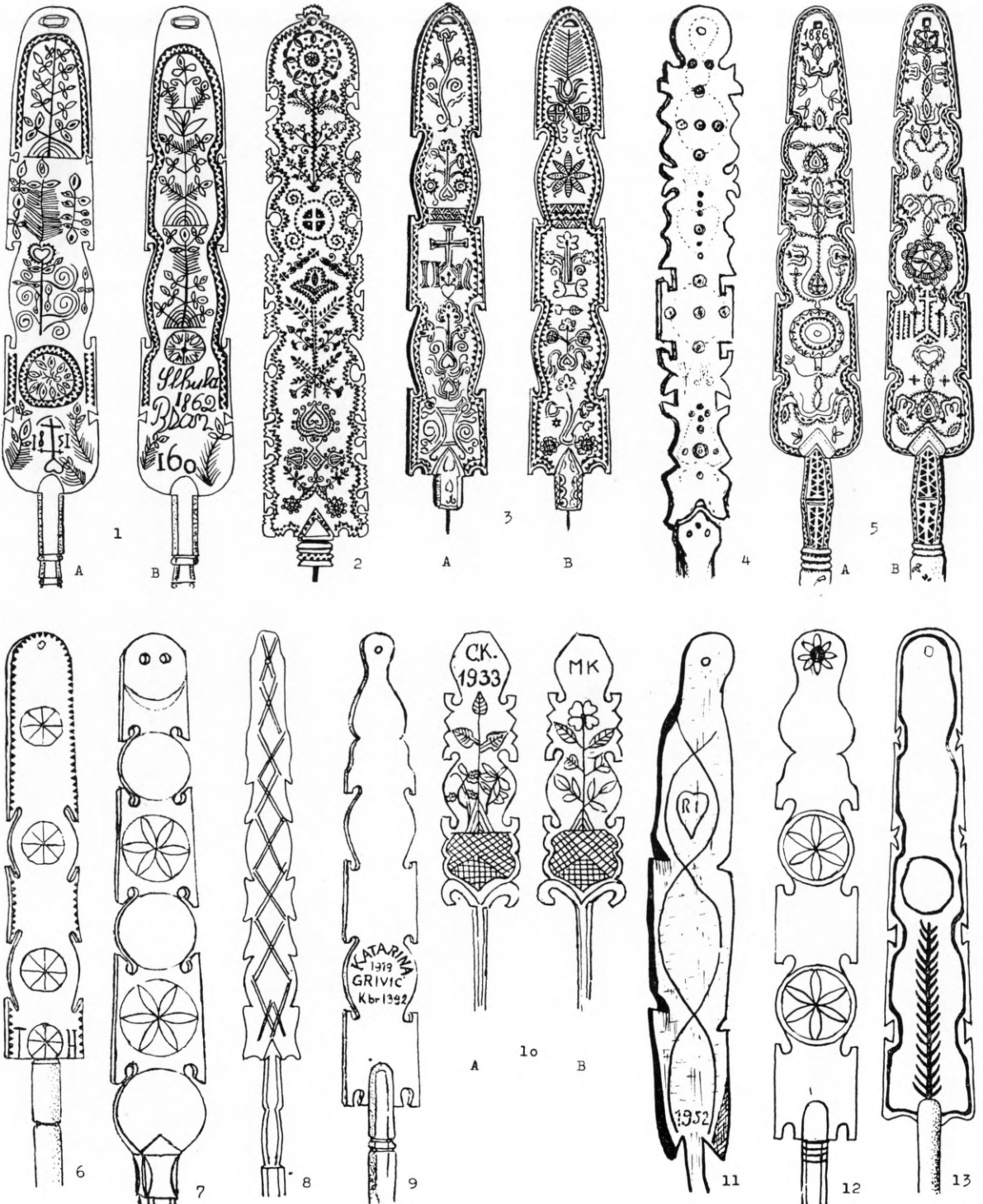

TABLA VII

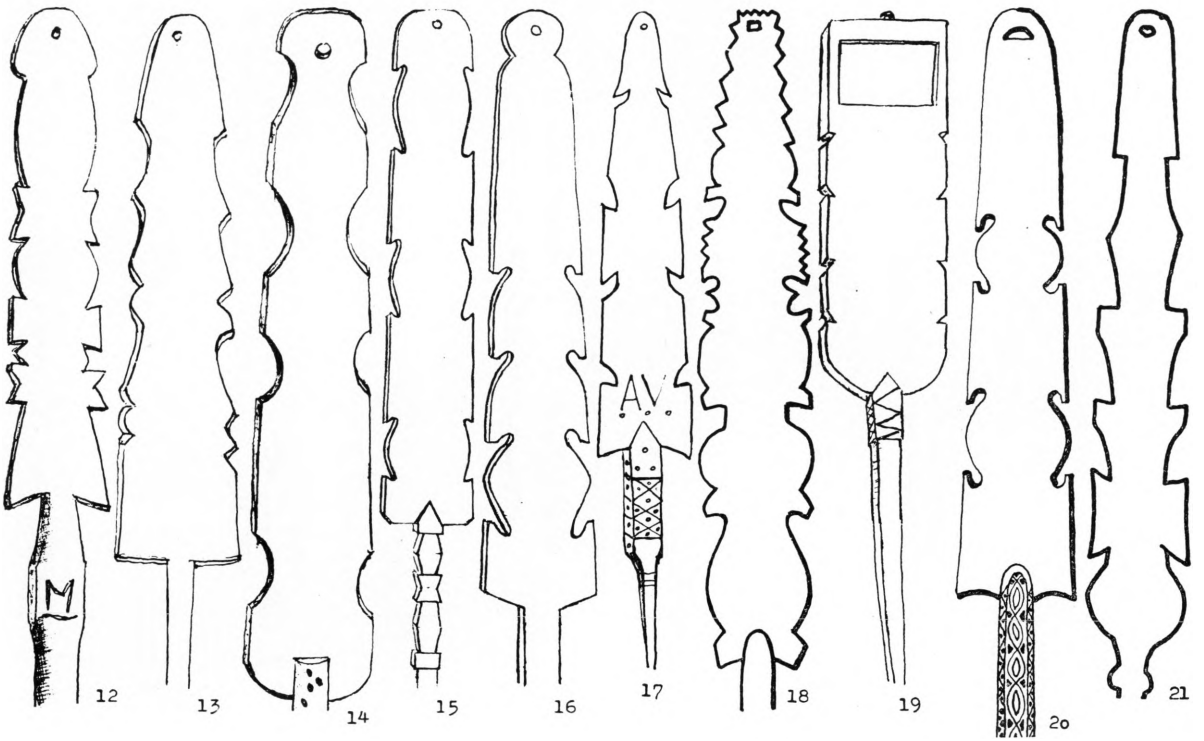
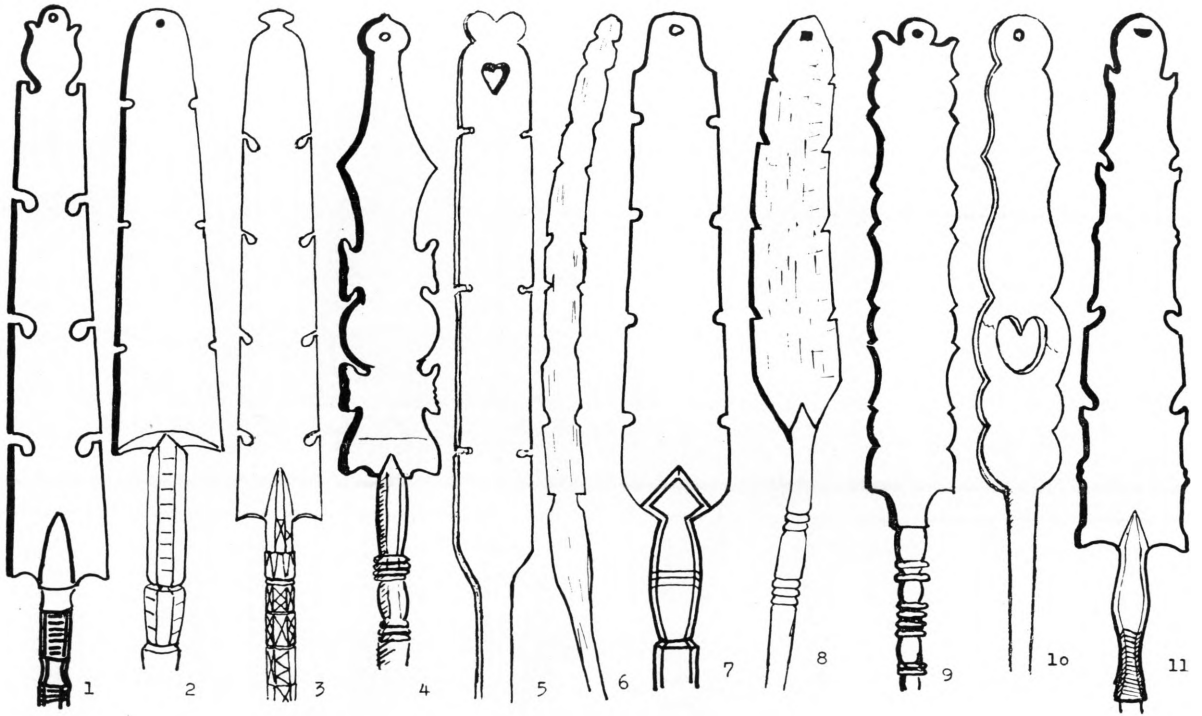

TABLA VIII

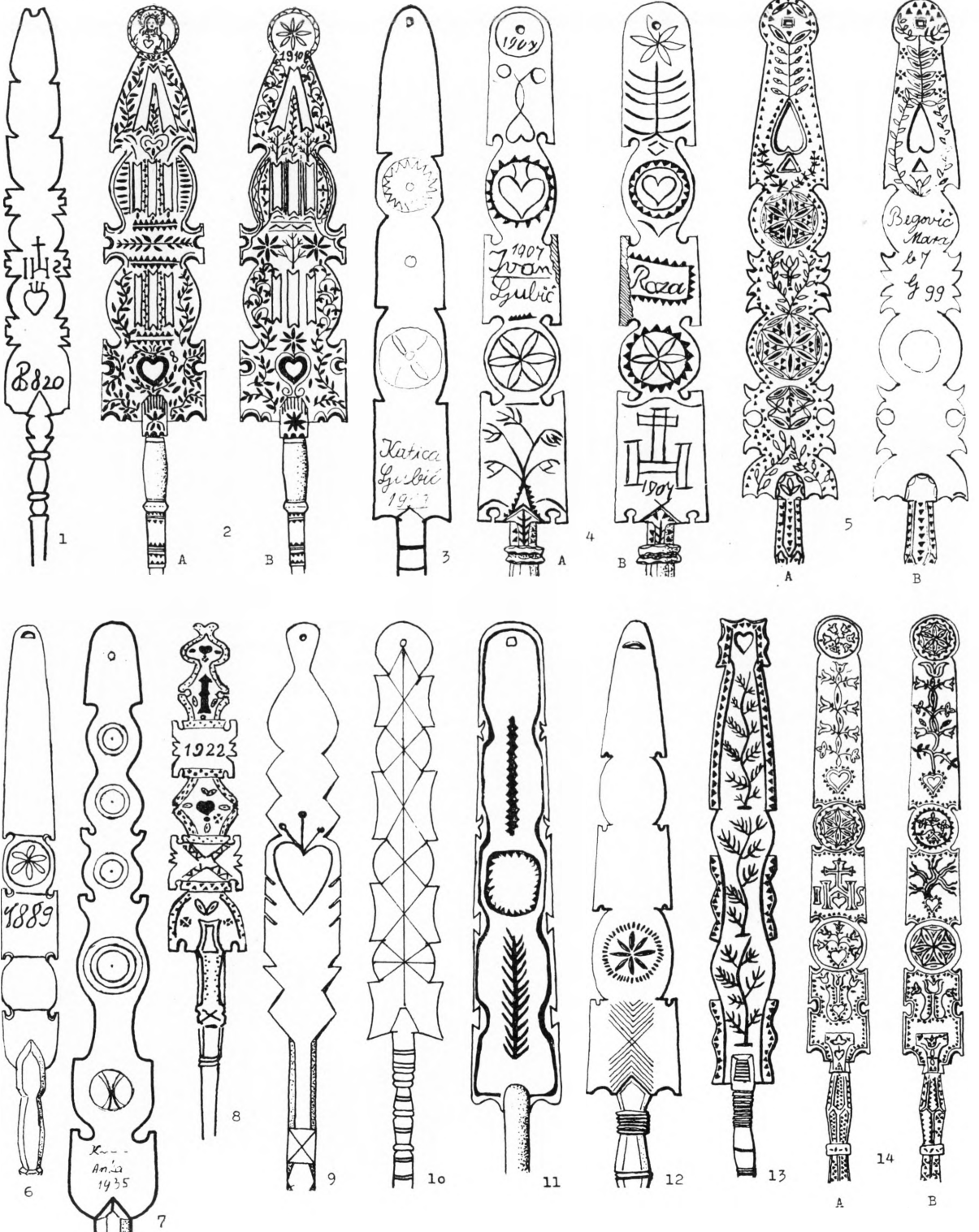

TABLA IX

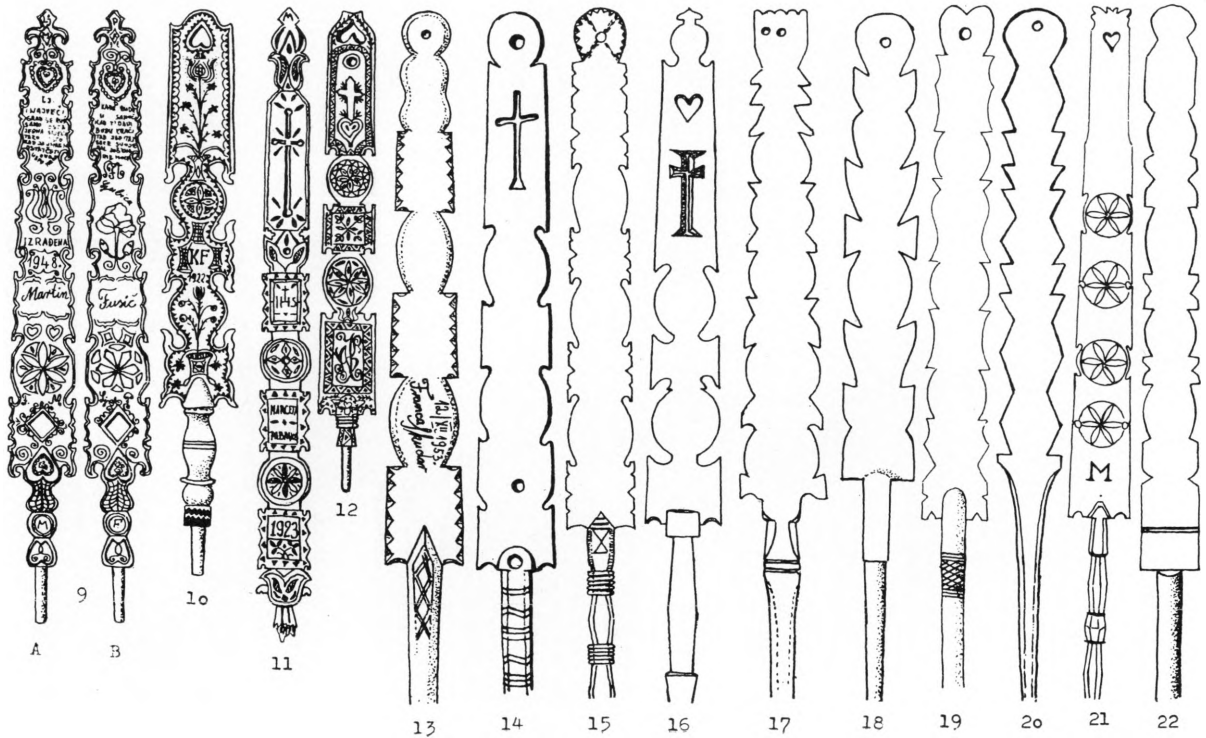
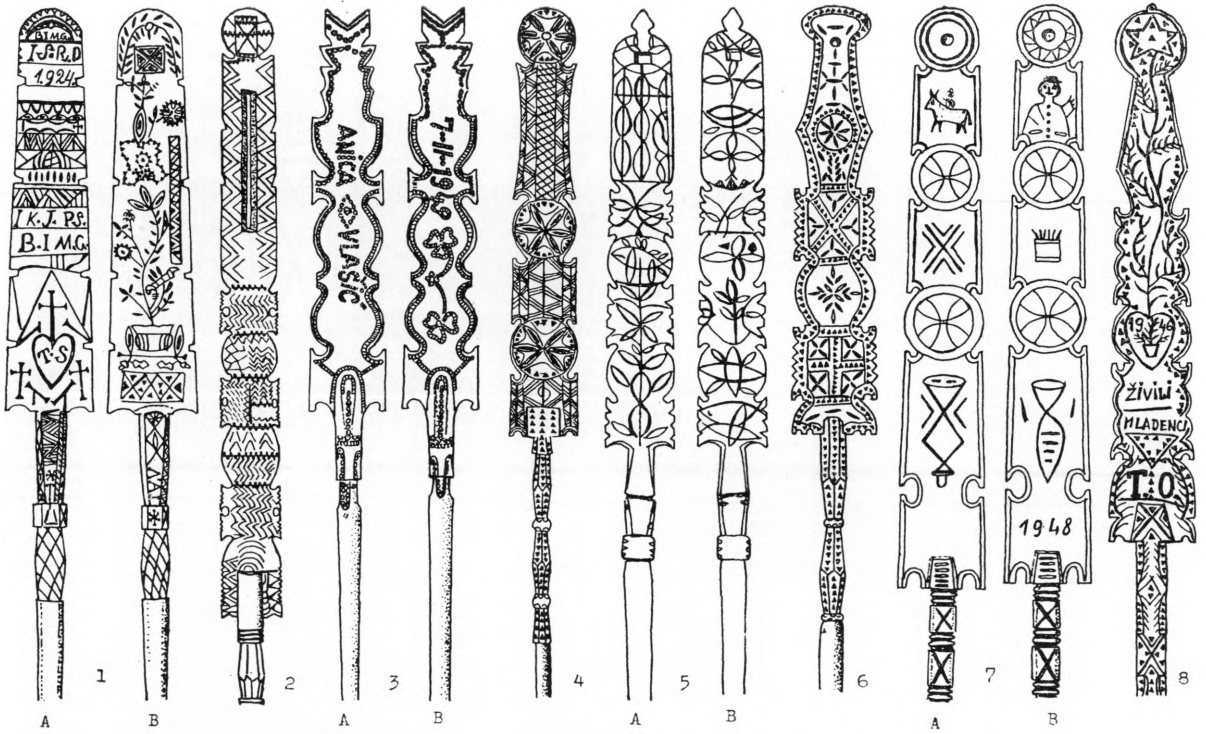

TABLA X

